

BENĞİ

Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi

BENĞİ World Journal of Yörük-Türkmen Studies

ISSN: 2717-6584

Tarım Ürünlerine yönelik Tüketici Talebi ve onu Etkileyen Faktörler

Consumer Demand for Agricultural Products and Factors Influencing it

DOI: 10.58646/bengi.1231936

*Narmin Mirzazade**

Özet

Makalede talep, tüketici talebinin özü ve talebin karşılanmasında tarımın önemi açıklanmıştır. Özellikle tüketici talebini karşılamanın önemi vurgulanmış ve tüketici talebini etkileyen faktörler tespit edilmiştir. Tüketici talebinin memnuniyet düzeyi ve tatmin düzeyi araştırılmış, mevcut durum ve geçmiş yıllara ait istatistiksel veriler karşılaştırılmıştır. Tüketici talebini etkileyen temel unsurlardan biri olarak fiyat kriteri gerekçelendirilmiş ve tarım ürünleri üretici fiyat endeksi analizine dikkat çekilmiştir. Makale aynı zamanda hane halkının gelir dinamiklerini ve nihai tüketim harcamalarını da göstermektedir. Sonuç olarak, bahsedilen faktörlerin tüketici talebi üzerindeki etkilerinin ayrı ayrı ve karşılıklı olarak analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre talebinin belirli bir grubun ürün ve hizmet arzusunun ekonomik bir ölçütü vardır. Bu ölçüt tüketicilerin satın alma gücünü ifade eder ve işletmeler, ürün ve hizmet

* **Sorumlu Yazar/Corresponding author:** Dr., Azerbaycan Devlet Tarım Üniversitesi, narmin.mirzazada@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5060-0125.

Atıf/Citation: Mirzazade N., (2023). Tarım Ürünlerine Yönelik Tüketici Talebi ve Onu Etkileyen Faktörler. *BENĞİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi*. 2023 (1), 173-185.

satarken fiyatlarını, gelirlerini ve stratejilerini belirlemek için bu verileri kullanırlar. Araştırma sonucunda tüketici talebini etkileyen faktörler de sınıflandırılarak sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tüketim, Tüketici Talebi, Fiyat, Gelir, Maliyet, Üretim

Abstract

The article clarifies demand, the essence of consumer demand, as well as the importance of agriculture in meeting demand. Particularly, the importance of meeting consumer demand is emphasized and the factors influencing consumer demand are identified. The level of satisfaction with consumer demand was studied, and a comparison of the current situation and statistical data of past years was made. The price criterion is substantiated as one of the main factors influencing consumer demand, and the analysis of the agricultural producer price index is noted. The article also shows the dynamics of household income and final consumer spending. As a result, an analysis was made of the influence of these factors on consumer demand separately and mutually.

According to the results of the analysis, there is an economic measure of the demand for products and services of a certain group. This metric refers to the purchasing power of consumers and businesses use this data to determine their prices, revenues and strategies when selling products and services. As a result of the research, the factors affecting consumer demand were also classified and listed.

Keywords: Consumption, Consumer Demand, Price, Income, Prime Cost, Production

Giriş

Tarım, gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda olduğu gibi Azerbaycan ekonomisinin de en önemli sektörlerinden birisi. Ülke ekonomisine gıda ve hammadde sağlamanın yanı sıra hane halkının büyük bir kısmına da istihdam sağlamaktadır. 2021 yılı istatistiklerine göre istihdam edilen hane halkının %36,3'ü tarım sektöründe çalışmaktadır. Gıda ürünlerinin temel kaynağını oluşturan tarım sektörünün aynı zamanda ihracatda da belli yüzdesinin olması bu sektörün araştırılmasını çok önemli hale getirmektedir. Bu sebepten tarım sektörü çeşitli açılardan ve çeşitli meteryal ve yöntemler kullanılarak araştırılmıştır.

Tarım ürünlerine yönelik tüketici talebinin araştırılması çeşitli açılardan önem arz etmektedir. İşsizlik ve ekonomik durgunluk, ürün ve hizmetlere yönelik tüketici talebinde azalmaya yol açmaktadır. Ekonomideki durgunluk ve düşük tüketici talebi fiyatların yüksek seviyesini belirlemektedir. Bu durum tüketici talebinin oluşmasında fiyat faktörünün önemini göstermektedir. Ayrıca tarım milli gelirin ana kaynağıdır. Bu durum özellikle gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Bu nedenle, girdi üretiminin önemli bir parçası olan tarım sektörü, karmaşık yapısı ve benzersiz yönetim özellikleriyle öne çıkmaktadır.

Çalışmanın ana materyali Azerbaycan Cumhuriyeti İstatistik Kurumunun sağladığı resmi rakamlar ve tarafımızca toplanan diğer verilerden oluşmaktadır. Bu veriler analiz edilerek tüketici talebinin memnuniyet düzeyi ve tatmin düzeyi araştırılmış, mevcut durum ve geçmiş yıllara ait istatistiksel veriler karşılaştırılmıştır. Tüketici talebini etkileyen temel unsurlardan biri olarak fiyat kriteri gerekçelendirilmiş ve tarım ürünleri üretici fiyat endeksi analizine dikkat çekilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre hane halkının gelirindeki artış, tüketim maliyetlerindeki artış, tarım ürünlerine olan talebin genişlemesi için koşulları yaratmaktadır. Bu gibi durumlarda, tüketici talebi ile ilgili sorunların çözülmesi, gelişimini engelleyen ve yavaşlatan faktörlerin belirlenmesi ve ortadan kaldırılması, tüketicinin tarım ürünlerine olan talebinin artmasını teşvik etmektedir.

1. Tarım Sektörünün Güncel Durumu

Ülkemizde son yıllarda başarılı bir şekilde uygulanan tarım reformlarının sonucu olarak, tarımsal üretiminde istikrarlı bir gelişme gözlemlenmektedir. Üretilen tarım ve hayvancılık ürünlerinin hacmi sürekli artmakta, bu da tüketicinin tarımsal ürünlere olan talebini karşılamak için koşullar yaratmaktadır. Bu konuda devlet tarafında yapılan teşvik ve düzenleme stratejilerinin de çok büyük rolü var. Bu konuda sadece bir gerçeği hatırlamak gerekirse 2003-

2018 yılları arasında devlet başkanının inisiyatif ve liderliğinde 12 konsept, 12 ulusal strateji, 12 stratejik yol haritası, 95 Devlet programı olmak üzere toplam 202 program, 10 ulusal eylem planı, 23 eylem planı, 21 eylem programı, 17 ulusal plan ve program kabul edildi (Salahov, 2019).

Tüketici talebinin sağlanması, her devletin stratejik çıkarlarının korunmasında önemli faktörlerden birisidir. K. Marks, tarımın önemine dikkat çekerek, üretimin ilk şartının gıda ürünleri üretimi olduğuna dikkat çekti. Tarım, üretilen ürünlere her zaman ihtiyaç duyulan ve her zaman da duyulacak tek alandır (Guliyev, 2015: 15).

Tarım ürünleri pazarının genişletilmesi, ülke ekonomisinin yerli kaynaklar ile sağlanması, devletin gıda güvenliğine yönelik önemli politikasının bir parçasıdır (Abbasov, 2017: 132).

Tarımın önemi dikkate alınarak tarım sektörünün gelişmesi yönünde birtakım önemli reformlar hayata geçirilmiştir. Sonuç olarak, tarımın gayri safi yurtiçi hâsıla içindeki yerine bakıldığında, 2021 yılında ülkede 92.857,7 milyon manat gayri safi yurtiçi hâsıla üretilirken, 2020 yılında aynı gösterge 72.578,1 milyon manat yani yüzde 27,9 oldu. 2021'de GSYİH üretiminin %5,8'i tarım, ormancılık ve balıkçılığın payına düştü. Genel olarak tarım, ormancılık ve balıkçılığın GSYİH üretimindeki payı 2020 ve 2019'da sırasıyla %6,7 ve %5,6 oldu. Bu, tarım, ormancılık ve balıkçılığın toplam yerli ürün üretiminde %1,1'lik bir artışı temsil etmektedir (İstatistik 2022).

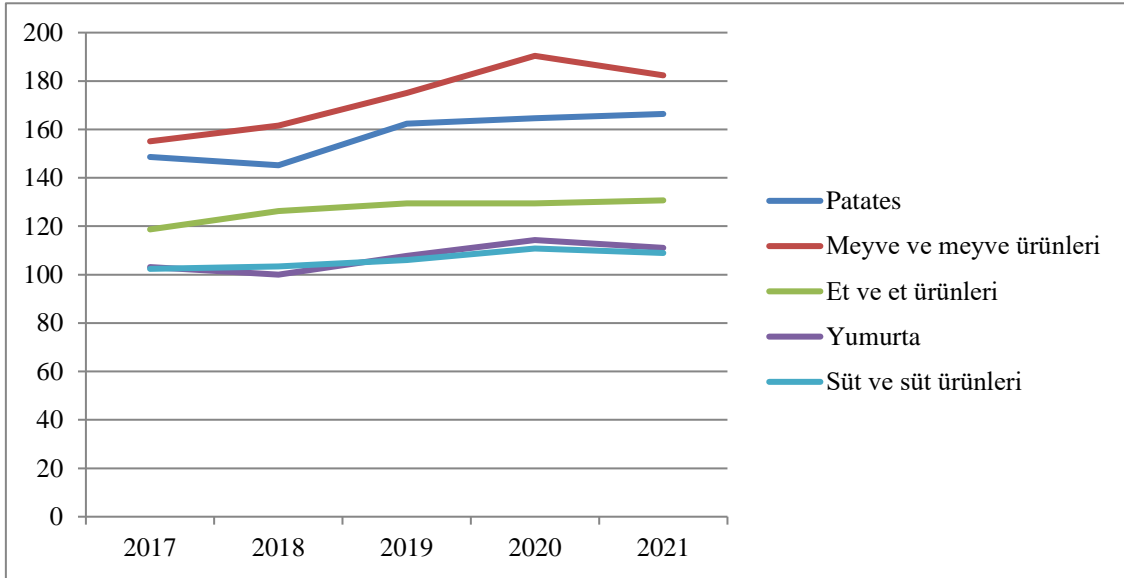
2. Tarım Ürünlerinde Tüketici Talebi

Tüketici tutumu, bir ürüne karşı hissedilen olumlu ya da olumsuz duyguları ifade etmektedir. Tüketici davranışı ise mal ve hizmetlerin neden, nasıl ve ne zaman satın alındıklarını göstermektedir. Bu yönüyle tüketici davranışı, kavramsal olarak insan davranışlarının önemli bir parçasını teşkil etmektedir (Özden, 2017).

Tarım ürünlerine yönelik tüketici talebinin sağlanmasının dinamik gelişimini elde etmek için, tüketici talebini karşılamanın önemi, tarım piyasasının işleyişi ve gelişimini yavaşlatan sorunların çözülmesi, fiyat mekanizmasının doğru kurulmasına ve tarım sektöründe uygulanan tedbirlerin iyileştirilmesine özel önem verilmelidir. Tüketim ortamının incelenmesi başlangıçta kişisel tüketimin, bir kişinin mal ve hizmetlere, gıda ürünlerine, giysilere, ayakkabılara, ev ürünlerine ve kamu hizmetlerine olan talep üzerine harcadığı gelirin analizine dayanır. Yukarıda belirtilen hususların çözümü yönünde yürütülen çalışmalar, tüketim ödeme ve provizyon düzeyindeki olumlu değişimi teşvik etmektedir. B. Ataşov'un görüşüne göre, tarım

alanına yönelik tutum başlangıçta ülkedeki iç sorunlara, üretim ve tüketim konularına yönelik olduğundan, ulusal tarım politikası bu konulara odaklanmaktadır (Ataşov, 2017: 13).

Bahsi geçen hususlar istatistiksel verilere dayalı olarak incelendiğinde, tüketici talebinin tarım ürünlerine yönelik memnuniyet düzeyinin artan bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Meyve ve meyve ürünleri ile tüketici talebinin memnuniyet düzeyi son yıllarda sayısal olarak artmaktadır. Sadece 2021'de 2020'ye göre %8'lik bir düşüş var. 2021 yılında patates, et ve et ürünleri ve süt ve süt ürünlerinde tüketici talebini karşılama düzeyi 2017 yılına göre sırasıyla %17,9, %12 ve %6,6 arttı. Azerbaycan Cumhuriyeti İstatistik kurumu verilerine göre, yumurta ürünlerine yönelik tüketici talebinin tatmini istikrarsızdı. Yani 2021'de 2017'ye göre %7,8'lik bir artış olsa da yılları ayrı ayrı incelediğimizde tüketici talep memnuniyet düzeyinde farklı yön değişimleri gözlemleniyor [Grafik 1].

Grafik 1. Tüketici Talebinin Tarım ürünleri ile Karşılama Düzeyi (Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti İstatistik Kurumu)

Tarım ürünlerine yönelik tüketici talebi, tarım sektöründeki çeşitli politikaların oluşturulmasında önemli bir unsurdur. Tüketiciler için tarım ürünleri fiyatlarındaki ve kişi başına gelirdeki değişimler ürünlere olan talepte önemli faktörlerdir. Potansiyel tüketici talebi, ürün fiyatının ve üretim maliyetlerinin tarımsal ürünlere olan talep üzerindeki etkisini nicel olarak ifade eder. Tüketici talebi iki sistem içinde değerlendirilebilir. Koşulsuz talep sistemi ve şartlı talep sistemi olarak birbirlerinden ayrılırlar. Koşulsuz talep sistemi, tüketilen tüm ürünler, tarımsal ve tarım dışı ürünler arasındaki karşılıklı ilişkileri yansıtır. Koşullu talep sisteminde ilgili ürünler arasındaki karşılıklı ilişkiler ifade edilmektedir. Birinci sistemde tüketilecek

ürünler arasında ikame uygundur. Koşullu talep sisteminde ürünlerin ikamesi belirli bir süreci içermektedir [8].

3. Tüketici Talebini Etkileyen Faktörler.

Tarımsal üreticilerin faaliyetleri, piyasadaki fiyat sisteminin yapısına bağlıdır. Mevcut fiyat politikası, devletin ekonomik çıkarlarını ifade ederek, ekonomik ve sosyal faaliyetin koşullarını oluşturan bir unsur görevi görür. Üretici güçlerin faaliyetleri için elverişli bir ortam yaratmak için üreticilerin ve tüketicilerin kârlarını uyumlu hale getirmeye izin verir. Bu nedenle sürekli kontrol altında tutmak gerekir. Özellikle günlük gıda ihtiyacının büyük bir kısmının tarım ürünlerinden karşılanması, tarım sektörünün çok yönlü olması bu alandaki fiyat politikasının iyileştirilmesini gerektirmektedir. Tüketici talebi genellikle esnek bir ölçüt olarak ifade edilir. Talebin fiyat esnekliği, fiyat değişikliklerine verdiği tepkinin bir ölçütüdür:

- Talebin kendi fiyat esnekliği, fiyatındaki değişimin sonucu olarak bir ürüne olan talebin ölçüsüdür;
- Talebin çapraz fiyat esnekliği, başka bir ürünün fiyatı değiştiğinde bir ürüne olan talebin ifadesidir;
- Talebin maliyet esnekliği, ürünün toplam maliyetindeki değişimin bir sonucu olarak talep miktarının bir yansımasıdır.

Sunulan ürün veya hizmetlerin fiyatının belirlenmesi için talep ve arz faktörlerinin karşılıklı olarak analiz edilmesi gerekir. Denge fiyatları, üretici arzı ve tüketici talebi eşit olduğunda ortaya çıkar. Talep edilen miktar arz edilen miktarı aştığında, fiyatlar bir ürün veya hizmetin eksikliğini yansıtacak şekilde yükselir. Talep hacmi arz hacminden az olduğunda fiyatlar düşer. Bu doğrultuda araştırmalar yapılarak piyasada ürün üreten bir işletmenin kurulmasına zemin hazırlayan fiyat politikası hazırlamak ve uygulamak mümkündür (Ataşov, 2017; s.80).

Piyasa dengesi, üreticilerin ve tüketicilerin çıkarlarının uyumlu olma durumudur. Denge miktarı, denge fiyatından alınan ve satılan miktarı temsil etmektedir:

- Piyasadaki fiyat alım ve satım ilişkilerini düzenler;
- İlişkilerde tutarsızlık olduğunda piyasanın kendi kendini düzenleme mekanizması çalışır.

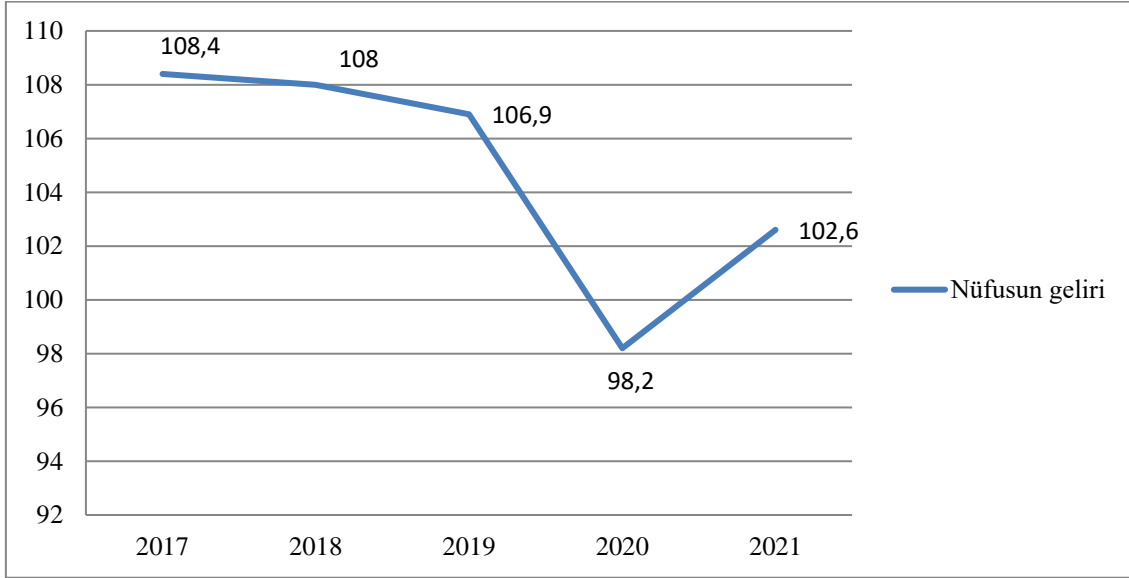
Tarım ürünleri üretici fiyatlarının seviyesine bakılım ve dinamiklerini analiz edelim.

Ürün adı	Yıllar				
	2017	2018	2019	2020	2021
Buğday	101.7	101	103.8	106.9	102.7
Mısır	100.6	97.2	100.9	109.1	104.9
Sebze ürünleri	113.8	94.6	101.8	104.9	110.4
Patates	100	102.5	112.7	100.9	108.6
Şekerpancarı	100	100	100	100	100
Üzüm	98.1	100.9	99.4	99.1	101
Fındık	123.4	111	106.2	121.1	104.9
Hayvancılık ürünleri	113.5	104.6	103.3	104.5	102.9

Tablo 1. Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi (bir önceki yıla göre, %) (Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti İstatistik kurumu)

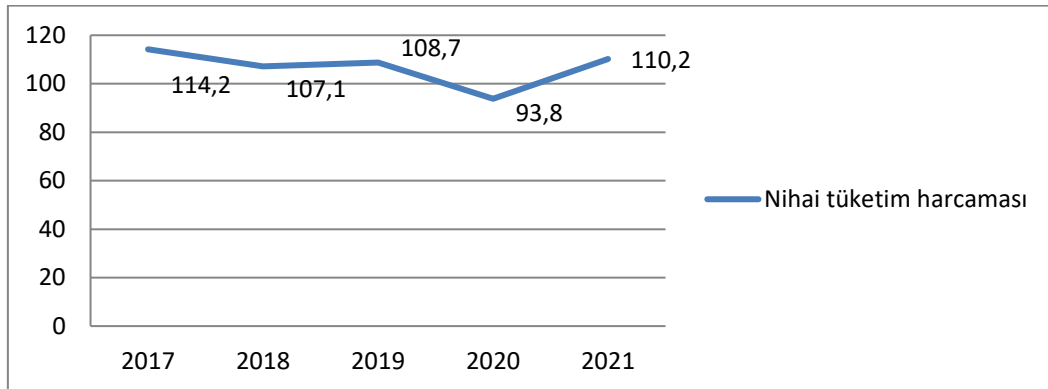
Veriler incelendiğinde 2021 yılında 2017 yılına göre buğday üretici fiyat endeksinin %1 arttığı biliniyor. Üretici fiyat endeksinde mısır %4,3, patates %8,6 ve üzüm ürünlerinde %2,9 artış kaydedildi. Sebze ürünleri ve fındık fiyatları sırasıyla %3,4 ve %18,5 geriledi. Şeker pancarı son beş yılda ürünün üretim fiyat endeksinde herhangi bir değişiklik olmaması ilginç bir durum olarak karşımıza çıkıyor. Hayvancılık ürünleri üretici fiyat endeksinde düşüş gözlenmektedir [Tablo 1].

Tüketici talebini etkileyen önemli faktörlerden birisi de tüketici gelirdir. Tüketicilerin geliri değiştiğinde mal ve hizmetlere olan talepleri kadar satın alma güçleri de değişir. Artan gelir veya artan satın alma gücü ile daha fazla ürün satın almak normal kabul edilir. Artan gelir ve artan satın alma gücü ile daha az ürün satın almak, düşük çıktı olarak kabul edilir. S. Shtallin'e göre gelirler, geniş tüketim yapısına ve onu karşılama olanaklarına göre belirlenir ve tahmin edilir (Shatalin, 1999: 51). Gelirin tüketici talebi üzerindeki etkisi doğrudan gelir etkisi ve dolaylı gelir etkisi olmak üzere iki yönde değerlendirilmektedir. Doğrudan gelir etkisi, reel gelirlerdeki değişimlerle ilgilidir. Dolaylı gelir etkisi, tüketici talebinin, tüketicinin geliriyle ilgisiz olması ve tüketicinin zengin ya da fakir olma hissini etkilemesi durumunda oluşur [9]. Yukarıdakilerin önemi dikkate alındığında, Hane halkının gelir dinamiklerine bakıldığı zaman düşüş gözlenmektedir. Özellikle 2020 yılında Hane halkının gelirinde azalma gözlenmekte olup bunun temel nedenlerinden biri de COVID-19 pandemisinin yayılımıdır. 2021 yılında 2020 yılına göre Hane halkının gelirinde %4,4 artış yaşandı [Grafik 2].

Grafik 2. Hane Halkı Gelir Dinamikleri (yüzde) (Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti İstatistik kurumu)

Tüketici harcamaları, tüketici talebini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Tüketici harcamaları, mal ve hizmetlere yapılan toplam harcamayı ifade eder ve cari dönemde tüketim mallarına yapılan harcamaları içerir. Gelecekteki harcamalar için biriktirilen gelire tasarruf denir. Bu aynı zamanda gelecekteki tüketici ürünlerinin üretimine yatırımı teşvik eder. Girişimciler, yatırımcılar, tüketici ürünlerinin hacmine ilişkin kararlarını tahmin etmek ve planlamak için tüketici harcama verilerini kullanır. Veriler bu doğrultuda incelendiğinde, Hane halkının tüketim harcamaları düzeyinin son beş yılda farklı yönlerde değiştiği görülmektedir. Böylece 2019 ve 2020 yıllarında bir önceki yıllara göre sırasıyla %1,6 ve %16,4 arttı. Hane halkının nihai tüketim harcamalarında 2018 ve 2020 yıllarında sırasıyla %7,1 ve %14,9 oranında azalma görülmektedir [Grafik 3].

Grafik 3. Hane Halkının Nihai Tüketici Harcama Dinamikleri (yüzde olarak).

Son beş yılın verileri incelendiğinde, ürün fiyatları, Hane halkı geliri ve tüketici harcamalarının tüketici talebi üzerindeki etkisi dikkate alındığında, Hane halkının gelirinin ve tüketici

harcamalarının 2017 yılında maksimum seviyede olduğu bilinmektedir. Bu da tüketici talebinin memnuniyet düzeyini olumlu yönde yönlendirmektedir. Fiyat faktörüne dikkat edildiğinde çoğu ürün için düşük fiyatlar kaydedildi. Hane halkı geliri, tüketim maliyetleri ve fiyat faktörlerinin tüketici talebi üzerindeki etkileri dikkate alındığında, 2017 yılında tüketici talebini karşılama dinamiklerinin genel olarak olumlu olduğu söylenebilir. 2018'de Hane halkının gelirleri artarken, tüketici harcamaları 2017'ye göre düşük kaldı. 2018 yılında tarım ürünleri fiyatlarında önemli düşüşler yaşandı. Düşük fiyatlar ve daha yüksek gelirler, tüketici talebinin tatmin seviyesini teşvik eder. Tüketim maliyetlerinin düşmesine bağlı olarak seviyenin yüksek bir düzeye ulaşmadığı görülmektedir. 2019 ve 2021'in analizi aynı sonucu elde etmeyi sağlar. Her iki yılda da Hane halkının gelirlerinde belirli düşüşler olsa da tüketim maliyetleri yüksekti. Ürün fiyatlarında da benzer bir durum yaşandı. Her iki yılda da çoğu ürünün fiyatı düştü. Sonuç olarak 2019 ve 2020 yıllarında tüketici talebinin ödenmesi diğer yıllara göre daha yüksek görünüyor. 2020 yılında Hane halkının gelir ve tüketim maliyetlerinde gözle görülür farklılıklar yaşandı. Ürünlerin fiyatlarında da artış kaydedildi. 2020 yılında Hane halkının gelirinin azalması, tüketici harcamalarının düşmesi ve ürün fiyatlarının artması nedeniyle tüketici talebini karşılama düzeyi düşük kaldı.

Tüketim talebinin karşılama düzeyini belirleyen temel unsurlardan biri de kişi başına düşen üretdir. Aşağıdaki tablo, tarım ürünleri için kişi başına düşen üretime ilişkin verileri göstermektedir. Tablodaki verilere göre üretimin sürekli arttığı görülmektedir. Kişi başı patates üretimi 2018 yılında 2017 yılına göre 2 kg azaldı. Diğer yıllarda ise bir önceki yıla göre artış oldu. Kişi başına meyve ve çilek, et ve et ürünleri ile süt ve süt ürünleri üretimi sürekli olarak artmıştır. Yumurta üretimi analizi farklıydı, 2018'de 2017'ye göre 5 adet, 2021'de 2020'ye göre 7 adet azaldı. Kişi başına düşen tarım ürünleri üretiminin artmakta olduğu analizden açıkça görülmektedir [tablo 2].

Ürünler	Yıllar				
	2017	2018	2019	2020	2021
Patates	94	92	101	104	106
Meyveler	98	103	111	114	120
Et ve et ürünleri	33	33	34	35	36
Yumurta, numaraya göre	176	171	184	191	184
Süt ve süt ürünleri	208	212	217	220	222

Tablo 2. Kişi başına düşen tarım ürünleri üretimi (kilogram) (İstatistik 2022) (Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti İstatistik kurumu).

Temel olarak, Hane halkının tarımsal ürünlere olan tüketim talebinin tatmin düzeyi ile kişi başına üretim göstergeleri arasındaki oranda bir denge sağlanmaktadır. Bu nedenle, yukarıdakilere dayanarak, 2018 yılında kişi başına patates üretimi 2 kg azalırken, buna bağlı olarak aynı ürüne yönelik tüketici talep seviyesi o yıl %3,4 azaldı. Diğer yıllarda uygunluk korunur. Meyve ve meyve ürünlerine bakıldığında yıllar arasında orantısallık göze çarpmaktadır. 2018 yılında 2017 yılına göre kişi başı üretim 5 kg artarken, tüketim tabanının ödenme düzeyi o yılda yüzde 6,5 arttı. 2019 ve 2020'de de benzer sonuçlar alındı. Ancak 2021'de bir tutarsızlık var. Kişi başına meyve ve çilek üretimi 6 kg artmasına rağmen, tüketici talebinin tatmini %8,1 azaldı. Et ve et ürünleri verileri karşılaştırıldığında, kişi başına üretim 2018 ve 2017'de aynı kalırken, 2019, 2020 ve 2021'de 1 kg arttı. Tüketici talebinin memnuniyet düzeyinin sırasıyla %7,6, %3,2 ve %1,2 arttığı bilinmektedir. Et ve et ürünleri analizi ile benzer bir durum süt ve süt ürünlerinde de kaydedildi. Yumurta verimi verilerinde değişkenlik vardır. Böylece 2018 yılında 2017 yılına göre kişi başı yumurta üretimi 5 adet azaldı, 2019 ve 2020 yıllarında sırasıyla 13 adet ve 7 adet arttı, 2021'de 2020'ye göre 7 adet azaldı. Yumurta ürününün üretiminde olduğu gibi tüketici talebinin karşılanmasında da aynıdır, 2018 ve 2021'de bir önceki yıla göre %3,2 düşüş olurken, 2019 ve 2020'de %7,8 ve %6,5 artış kaydedildi.

Sonuç

Araştırma, tüketici talebinin belirli bir grubun ürün ve hizmet arzusunun ekonomik bir ölçüsü olduğunu gösteriyor. Tüketicilerin satın alma gücünü ifade eder ve belirli bir kitlenin satın alma eğilimlerini belirlemeye yardımcı olur. İşletmeler, ürün ve hizmet satarken fiyatlarını, gelirlerini ve stratejilerini belirlemek için tüketici talep verilerini kullanır. Özellikle tüketici talebini etkileyen temel faktörlerden biri olan fiyat faktöründe bu durum gözlemlenebilmektedir. Bazen işletmeler, kâr sağlamak için talebi yüksek tutan bir fiyatlandırma stratejisi geliştirir. Tarım ürünlerine yönelik tüketici talebinin sağlanması ve geliştirilmesi doğrudan onu etkileyen faktörlere bağlıdır. Bu nedenle, araştırmaya dayalı olarak, tüketici talebini etkileyen faktörler aşağıdaki gibi geniş bir şekilde gruplandırılabilir:

- Hane halkının gelirine kıyasla fiyatların genel seviyesinin yüksek olması;
- Tüketicilerin zevkleri, tercihleri ve tercihleri;
- Hane halkı gruplarına göre etkin bir tüketim yapısının oluşturulması;
- Piyasada üretici arzı ile tüketici talebi arasındaki dengenin sağlanmasının sürdürülebilirliği;
- Tarım ürünleri üreticileri ile tüketiciler arasındaki aracılardan rolü;

- Pazarlama sisteminin etkili organizasyonu (paketleme, nakliye, reklam, satış)
- Halkla ilişkiler.

Kaynakça

Abbasov, V.H. (2017). *Tarım ekonomisi. Lisans Öğrencileri İçin Ders Kitabı*, Bakü.

Ataşov, B.Kh. (2017). *Tarım Alanında Yapısal ve Verimlilik Sorunları (Teori ve Uygulama)*, Bakü.

Guliyev, E.A. (2015). *Tarım Ekonomisi*, Bakü.

Özden, A.T., Eser, Z., (2019). The Effect of Ethnocentric Tendency On Buying Behaviour In Terms Of Consumers' Self-Perception And Ethnicity: Sample Of Turkey. *Journal of Research in Business*, 4(2): 124- 146.

Shatalin, ES. (1999). *Halkın Refahı İktisat Sorularının Analizinin Metodolojik Sorunları*, S.10.

Salahov, S. (2019). *Sosial-İqtisadi İslahatlar Yeni Mərhələyə Daxil Olur*. Erişim 28.12.2022
<https://xalqqazeti.com/az/news/18781>

İstatistik 2022. *Azərbaycan Cumhuriyyəti İstatistik Kurumu Resmî Sitesi*. Erişim 28.12.2022
<https://stat.gov.az/>.

<https://www.ers.usda.gov/>

<https://www.thebalancemoney.com/>